

Blæsten om Hald

Af Peter Q. Rannes, centerleder på Det Danske Forfatter- og Oversættercenter

Med afsæt i Paul Klees maleri 'Angulus Novus' skriver filosofen Walter Benjamin et sted om 'historiens engel'. *Den har sit ansigt vendt mod fortiden. Hvor en kæde af hændelser fremtræder for vores øjne, der ser den kun én eneste katastrofe, der uafsladeligt hober ruin på ruin og styrter dem for dens fødder. Den ville vel gerne blive, vække de døde og sammenføje det adskilte. Men fra Paradis blæser en storm, der har tag i dens vinger og er så stærk, at englen ikke kan folde dem sammen. Denne storm driver den ubønhørligt ind i fremtiden, som den vender ryggen, mens ruinerne foran vokser op i himlen. Hvad vi kalder fremskridt, er denne storm.*

Måske var det virkelig fremskridtets storm, der blæste mig til Hald i 1998. I alt fald blev jeg pr. marts 1998 ansat som leder af Hald Hovedgaard, efter at Halds leder gennem næsten to årtier, Erling Greve Kristensen, overgik til andet arbejde i institutionens regi.

Jeg ankom til Hald for første gang i egenskab af 'centerleder' (jeg synes heller ikke om ordet, men der var ikke andre at vælge imellem) mandag den 2. marts overskrævs på en gammel østtysk MZ-motorcykel. Det første, der mødte mig var en just brækket flagstang. En sen vinterstorm og ælde havde slået Halds flagstang midt over. En læserbrevskribent i Viborg Stifts Folkeblad mente senere, "at flagstangen på Hald knækkede da Erling 'blev fratrukket'. Et sympatisk træk. Skulle der blive råd til at få den repareret, synes jeg, man skulle flage permanent på halv på Hald".

Jeg vidste, at flagstangen var vigtig. Og at en herregård måtte have sådan en, om ikke andet så for, at man kan se, hvorfra det blæser. Min erfaring som leder var da begrænset. Tre år som informationsmedarbejder ved Danske Litteraturinformationscenter, Kulturministeriets organ for formidling af dansk litteratur til udlandet, havde ikke givet meget erfaring med knækkede flagstænger o.l. Så udgangspunktet blev i begyndelsen altid dette spørgsmål til Halds personale og tradition: hvordan plejer I at gøre? Også når det gjaldt at skaffe en ny flagstang.

Annalerne på Hald viste, at den knækkede stang var en gave fra det Viborgbaserede Hedeselskab. Så jeg skrev straks en venlig ansøgning til Hedeselskabet. Dets direktør skrev snart tilbage: dengang havde vi en flagstangfabrik, det har vi ikke længere. Ansøgning afslået! Så havde jeg lært det. Jeg ræsonnerede – stik mod traditionen på Hald, viste det sig – at som lejer i en statsejet ejendom kunne man vel tørre selv en flagstang af på udlejeren. 14 dage efter havde Halds 'ejer', Fussingø Statsskovdistrikt, erstattet den gamle stang med en ny. Senere renoverede skovdistriktet Hovedbygningen på Hald Hovedgaard for 4-5 mio. kr.

Næsten et kvart århundredes kulturelle og litterære aktiviteter sætter sine spor. Hald var fuld af tradition, det var tydeligt at se, når man gik rundt i det gamle hus. I Mellemgangen hang Kjeld Heltofts fine maleri af Peter Seeberg. På opslagstavlen i det såkaldte Bibliotek hang pressefotos fra Arena Forlagets storhedstid, nøjagtig som da legendariske K.E. Hermanns tommelfinger med små hvide tegnestifter havde fæstnede dem der. I det brand- og tyverisikrede Arkiv for Ny Litteratur var Peter Seebergs papirer, forskelligartede kasser tilsyneladende med alle hans papirer (og alle slags dokumenter, fra dosmersedler og skattebilletter til manuskripter og små blå kuverter sendt til eller fra den unge Seeberg i Tyskland i fyrrerne – jeg så det, da jeg hjalp Lotte Thyrring med at bære papirerne ud til Statsbibliotekets ventende bil).

Et brandsikkert skab i arkivrummet indeholdt 25 års litterære stemmer, flere hundrede timers optagelser af Tårnsamtaler, litterære oplæsninger og foredrag. En hel litterær virkelighed i sig selv, der

bare som idé kunne få det til at svimle for mig. Arenas forlagsarkiv var en anden af Halds skatte, som nu bliver udforsket i Odense, og som jeg ikke nåede at få et indtryk af.

Jeg har stor respekt for traditionen. Og altså også Halds. Men traditionen syntes ikke i 1998 at have brug for ændringer på Hald. Traditionen ville kun være tradition. I Hald Hovedgaard's kulturelle opland, i Viborg og omegn, var der ikke megen forståelse for de ændringer, der var kommet til Hald. Bestyrelsens beslutning om at afskedige "Greven på Hald" var lige så upopulær som Erling var populær. "Det er synd for Viborg" hed det i juni 1998 i et læserbrev i Viborg Stifts Folkeblad. Anledningen var, at en tidligere flittig gæst på Hald havde fundet alle døre til det i øvrigt ubefolkede hus aflåste Sct. Hans-aften. Sådan har det ikke været før, hed det. Jo, "i enevældens tid – det er nok den man har indført igen". En anden skribent skrev i begyndelsen af 1999 om "Det trojanske svin eller 'Røverne på Herregaarden'". 'Svinet hed Center' stod der i satirisk eventyrstil, og konklusionen var den enkle, at svinet åd græsrodderne på Hald.

Om Hald virkelig havde brug for radikale ændringer i 1998 kunne diskuteres. Og det blev det i de lokale medier, blandt Halds mange lokale venner, men også i de litterære og kulturelle sammenhænge, som Hald indgik i (f.eks. i Dansk Forfatterforening). Bestyrelsen for Den Selvejende Institution Hald, som drev Hald Hovedgaard, diskuterede det også (jf. interviewet med Henrik Have). Men spørgsmålet var, om der var noget som helst at diskutere, når det kom til stykket, og om bestyrelsen havde noget egentligt valg.

Den Selvejende Institution Hald, der i 1975 var etableret som 'et folkeligt, pædagogisk og kulturelt' samlingssted, overlevede frem til slutningen af 90'erne alene på en slidsom kursusvirksomhed og en fast, årlig økonomisk støtte fra Viborg Kommune. Selvom Hald var hjemsted for litterære aktiviteter bidrog disse ikke til økonomien på nogen måde. Kursusvirksomhed måtte skaffe den allerstørste del, og med en personalegruppe, der hovedsageligt bestod af skiftende hjælp i forskellige jobtræningsordninger, var der ikke mange knapper at skrue på, når udgifterne til f.eks. varme og elektricitet steg. End ikke den flittige Erling Greve Kristensen kunne i de sidste år løbe stærkt nok til at få økonomien til at hænge sammen.

En række vedtægtsændringer gav i foråret 1996 Hald en mere handlekraftig bestyrelse. Den daværende direktør i Danmarks Biblioteksforening, Flemming Ettrup, som gennem sit mangeårige venskab med Peter Seeberg og sit virke for Hald i Den Litterære Institution kendte Hald, var blevet hidkaldt af Viborg Kommune, og indtrådte i den nye bestyrelse. Flemming Ettrup konstitueredes som bestyrelsesformand på bestyrelsens første møde. Viborg Kommune, der jo var Halds væsentligste økonomiske støtte, synes at have truffet en politisk rammebeslutning, og den nye bestyrelses opgave var meget klar: at få Hald til at overleve på længere sigt.

En af de idéer, der kunne få Hald til at overleve sig selv som nedslidt kursusvirksomhed, var Poul Borums idé om at etablere et forfatter- og oversættercenter på Hald. Ideen blev søsat i begyndelsen af 90'erne og udviklet i først en og siden en anden arbejdsgruppe. I 1997 etableredes med støtte fra bl.a. Statens Litteraturråd "Projektorganisationen for Oversættercentret på Hald mv." (i de år var opmærksomheden på de oversete oversættere i fokus), hvortil jeg engageredes som projektkoordinator. Viborg Kommune stillede et kontor til rådighed inde i Viborg. Her startede jeg fra bunden af med at lave et brevpapir "Oversættercentret på Hald" og samle op på den 1. og den 2. arbejdsgruppes store arbejde. Et besøg på alle oversættercentres moder, Det Europæiske Oversætterkollegium i Straelen i Tyskland, gav inspiration og adgang til andres mangeårige erfaringer. I foråret 1997 tog et arkitekttegnet projekt for "Oversættercentret på Hald", indrettet i 'Kampestenslængen' vest for Ravnsbjergvej ved Hald Hovedgaard, form i et flot prospekt. Pris for realisering: 10 mio. kr.

I efteråret 1997 havde et af Told og Skats almindelige uanmeldte besøg afsløret uregelmæssigheder og uorden i regnskabet på Hald, og det satte skred i udviklingen. Viborg Kommune udbad sig en grundig rapport fra Kommunernes Revisionsafdeling. Konklusionen var entydig: det var tvingende nødvendigt med en reorganisering af administration og økonomi fra bunden af. Hvor svær en beslutning det har været at tage, havde bestyrelsen – der som menigt medlem også talte bestyrelsens første formand - kun et valg. Det blev truffet enstemmigt.

Jeg sagde selvfølgelig ja tak, da jeg blev tilbudt jobbet som centerleder på Hald. Opgaven var ikke nem, men umådelig udfordrende. Den indtægtsgivende kursusvirksomhed skulle køre videre fra dag ét. Her var ikke råd til nogen form for interregnum, selvom man kunne have ønsket et sådant. Den første gruppe kursister var allerede på vej til Hald, og alt det praktiske skulle på plads. Samtidig skulle arbejdet fra projektorisationsperioden køres videre. Oversættercentret i Kampestenslængen var stadig øverst på listen over centerlederopgaver, som var hæftet bagpå ansættelseskontrakten. Listen var lang, så der ikke var andet at gøre end at tage den fra toppen og ned efter.

Heldigvis bakkede bestyrelsen - og Viborg Kommune og siden også Viborg Amt med en øget økonomisk støtte – beslutningen 100 % op. Samarbejdet med bestyrelsen - og især med bestyrelsesformanden, Flemming Etrup, der lagde et enormt arbejde i Halds transformation fra en strålende idé til en tidssvarende kulturinstitution – var forbilledligt og en uvurderlig hjælp.

Den langstrakte, lokale mediestorm og den kraftige 'modvind' omkring Hald og Viborg (hvor nogle tidligere vigtige kontaktpersoner pludselig holdt op med at hilse på gaden: uddybning af det Viborg-emne kan f.eks. findes i Peer Hultbergs *Byen og Verden*) var skræmmende i starten. Men det hjalp i det lange løb kun med til at fastholde retningen og determinationen. Her var – med Walter Benjamin - ingen storm fra Paradis, men blæst nok. Skulle man lave et bonmot ud af situationen, måtte det blive: 'løber du ind i kraftig modvind, da vend den ryggen, og den bliver medvind!'

Men Halds litterære traditioner var ikke uden betydning, og ikke alt blev vendt ryggen. Selvfølgelig skulle alle oplæsninger og litterære foredrag stadig optages til Arkivet båndsamling. Det er så god og indlysende en idé bare at optage løs på Hald, at Arkivets formand Henrik Haves ord i Viborg Stifts Folkeblad om, at Arkivet kun havde tillid til Erling Greve, ikke bed på. Der skulle bare optages. Den gamle, guddommelige Nagra-båndoptager blev dog af praktiske grunde (og økonomiske: den lokale købmand fører ikke længere spolebånd) udskiftet med en minidisk-optager.

Og der skulle der passes godt på Arkivets arkivalier. Nøglen til døren til Arkivet blev udskiftet, så der kun var den samme kopi i Halds pengeskab. På døren blev der opslået regler for adgangen til Arkivet. Bånd med originaloptagelser blev hjemkaldt fra 'udlån' i København, og original manuskripter fandt vej tilbage på hylderne i de to arkivrum.

Bibliotekets billedvæg med Arenaforfattere blev taget ned og kom på Arkivet, hvor de unikke billeder ikke bliver ædt op af sollyset. Men en ny forfatterbilledtradition (jo, det kan man godt) blev i stedet indført. Alle Halds forfatter- og oversættergæster bliver nu fotograferet med et polaroid-kamera, og de signerede billeder hænger først en periode i Hall'en og kan siden ses på www.haldhovedgaard.dk. Tidligere tiders tradition for, at forfattere skænkede et eksemplar af deres bøger til Arkivets bogsamling er nu sat i system. I Pejsestuen fyldes et glasskab nu med såkaldte Hald-skrevne bøger.

Her kunne man så skrive om, hvordan det er gået Hald siden 1998. Og hvordan Det Danske Forfatter- og Oversættercenter endte i Hovedbygningen (og ikke Kampestenslængen, som de første planer foreslog), og hvordan Hald i 2001 via finansloven fik en treårig bevilling, der siden er forlænget i endnu tre år. Og om, hvordan alle danske forfattere og oversættere, der har udgivet mindst en bog,

kan søge om gratis arbejdsophold i enten Kapellet, Smedehuset eller Hovedbygningen på Hald. Om at Hald har 1.800 opholdsdøgn til rådighed og har besøg af 70-80 litterære gæster om året. Men det kan man læse i bogen *Nu kan Hald være mere end nok* (Hald Hovedgaard, 2003), en lille antologi af ikke tidligere udgivne skønlitterære tekster, som Hald-gæster efter opfordring sendte os.

I stedet er det værd at nævne dette: næsten hver gang 40-50 personer fylder Havestuen i forbindelse med det offentlige arrangement 'Litterært Folkekøkken på Hald' (det er blevet til 9 gange siden foråret 2003) er der en eller anden Viborgenser, der uopfordret si'r "det er jo ligesom i Seebergs dage, den her blanding af mad og litteratur". Her gik vi lige og troede, at vi havde opfundet det litterære folkekøkken selv.

Dette kan også nå at komme med: når vi på en augustlørdag lokker en 2.000-3.000 personer til St. Bogdag i Parken ved Hald, kan vi alligevel ikke lade være at tænke på, om det mon var det, K.E. Hermann havde tænkt sig i 1975, da den nyoprettede kulturinstitution Den Selvejende Institution Hald blev markedsført som 'Egnens Hald'.

I Mellemgangen hænger Kjeld Heltofts førnævnte maleri stadig. 'Blæsten' om Hald har ikke røkket ved billedet. Seeberg er portrætteret med en karakteristisk blå strikketøjle, der står fint til de røde kinder, som maleriet fremhæver. Siden maleriet fik sin faste plads der, er væggene blevet malet i en lyseblå farve, der synes at være blevet afstemt med farven på trøjen.

Når ældre Viborgensere er indenfor på Hald, nikker de altid genkendende til maleriet. Til hinanden eller andre, der er med, siger de 'se, der hænger Peter Seeberg'. Man kan mærke, at Seeberg betyder noget for dem. Viborg-forfatteren, der rakte ud over Viborg, men også gav så meget til Viborg og satte så meget i gang i Viborg.

Også forfattere på besøg på Hald 'hilser' på Seeberg. De ældre, fordi de husker ham fra hans tid som en karismatisk formand for Dansk Forfatterforening, de yngre fordi de kender og respekterer hans tekster: den fine korte tekstform han beherskede, som få andre i samtiden, er siden blevet til 'kortprosa', udskældt og elsket, men populær i gymnasiet blandt dansklærerne og således også blandt eleverne (eller er det omvendt?). Forfatternes kollega-nik til Seeberg-portrættet bringer på den måde Hald og Viborg og Midtjylland på det litterære Danmarkskort.

Om jeg selv 'nikker' til Seeberg, når jeg går forbi maleriet i Mellemgangen?

Jo, efterhånden mere end tidligere. De første år syntes jeg, at han med et skarpt blik holdt øje med, hvad der skete på Hald, men senere synes hans blik at være blevet mildere. Måske ses det ligefrem, at den Seebergske kulturarv holdes i hævd også på Hald. Tiden i 70erne, hvor Seeberg var idémand og med-igangsætter til en række kulturelle aktiviteter på Viborg-egnen, var en helt anden end sen-90erne, hvor vi for alvor tog fat på at etablere Hald som et forfatter- og oversætterhus. Seebergs uortodokse, nærmest anarkistiske måde at gribe f.eks. fundraising an på – det hedder sig, at en Seeberg-frokost for Viborg byråds kulturudvalg skulle kunne bane vejen for næsten hvad som helst – hører i høj grad til en tid, hvor en forfatter stadig var forfatteren med den dertil hørende prestige. I dag lægger man tidligt ud med at ansætte en projektmedarbejder (eller værre endnu, en centerleder), og er man skolet som kulturformidler i 80erne og 90erne, hvor overfladen var særlig vigtig, er det ikke altid tydeligt, at man har rødder (endda græsrodde). Men når det kommer til stykket, handler det om det samme, nu som i 70erne. Nemlig, at få nogle gode idéer, at søsætte dem i den organisation, man befinder sig i, og få dem til at virke. Om man så er en del af en særlig 'ånd', stedets ånd, Halds ånd, Seebergs ånd – eller endda sin helt egen ånd. Det ved man først bagefter.